



## Groen moet het voortouw nemen bij fijnstofbestrijding

### Forum fijnstof: Het momentum is er, maar hoe krijgen we de boel echt in beweging?

Wat je allemaal met groen kunt doen. Dat was de vraag die wij voorlegden aan meer dan tien boomverzorgers, boombeheerders, adviseurs en wetenschappers op het gebied van fijnstof en andere vormen van luchtverontreiniging tijdens een discussiebijeenkomst op maandag 26 mei. De belangrijkste conclusie: het momentum lijkt aanwezig, maar over manieren om de boel nu werkelijk in beweging te krijgen, zijn de meningen nog verdeeld.

Auteur: Auteur: Hein van Iersel

- Annette Pronk, Plant Research International, Wageningen UR
- Chris van Dijk, Plant Research International, Wageningen UR
- Erik van Wissen, Ambtelijk medewerker gemeente Capelle aan den IJssel
- Fred Tonneijck, Adviseur/ onderzoeker bij kenniscentrum Triple E
- Henk Swaagstra, Directeur/ adviseur ES Consulting
- Joop Berrevoets, Boomverzorgers gemeente Spijkenisse
- Klaas Terwisscha, medewerker IPC Groene Ruimte
- Pieter van den Berk, directeur boomkwekerij Van den Berk
- Roel Verboom, Boomverzorgers gemeente Capelle aan den IJssel
- Ruud Mantingh, directeur Aequator
- Wim van Garderen, directeur Pireco

Volgens recente onderzoeken worden bijna een half miljoen Nederlanders regelmatig blootgesteld aan te hoge concentraties fijnstof. Vooral in en vlakbij de grote steden zijn de problemen het grootst. Dit blijkt uit analyses van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Over de oorzaken van fijnstof lijken de geleerden het wel eens te zijn. De belangrijkste veroorzakers zijn verkeer en industrie. Fijnstof is de laatste jaren een zeer actueel thema. Dat doet vermoeden dat de problematiek ernstiger wordt. Dat blijkt niet het geval te zijn. Fijnstof is een ernstig probleem, maar schaal en omvang zijn de laatste 10 jaar afgenomen. Dat heeft overigens ook te maken met nieuwe manieren van meten. Door nieuwe regelgeving hoeft niet langer meer het zout dat vanuit de Noordzee het land opgeblazen wordt, meegenomen te worden in de statistieken. Dat wil niet zeggen dat we het probleem kunnen bagatelliseren. Met name in steden en langs snelwegen zijn de problemen nog zeer groot. Ook wordt steeds meer bekend over de gevolgen voor de gezondheid. Statistieken en cijfers spelen sowieso een hoofd-

rol in het dossier fijnstof. Bij overschrijding van de Europese normen kunnen rechters besluiten om bouwprojecten stil te leggen.

#### Bomenlanen

In het algemeen wordt groen, en dan met name de boom, gezien als een goed instrument om het fijnstofgehalte te verminderen. Puur wetenschappelijk gezien ligt dat iets genuanceerder. We weten niet exact hoe bomen zorgen voor een reductie van fijnstof en andere vormen van luchtverontreiniging. Annette Pronk van PRI: "Er zijn tal van studies gedaan en er zijn zelf studies die aantonen dat bomen helemaal niets doen. Onder bepaalde omstandigheden zouden bomenlanen zelfs plaatselijk kunnen zorgen voor een toename van fijnstofgehalten op het moment dat ze een soort groene tunnels vormen en de verontreiniging vasthouden rondom de weg." Gelukkig zijn de aanwezige geleerden en specialisten tijdens ons forum het er wel over eens dat groen een positieve bijdrage levert aan reductie van fijnstof. De vraag is alleen hoeveel fijnstof wordt weggevangen en hoe dit werkt.



Pieter van den Berk: "Zwakteparasieten duiden op slechte bomenconditie in openbare ruimte."



Joop Berrevoets: "Betere afstemming tussen praktijkmensen en ontwerpers is belangrijk."



Roel Verboom: "Boomverzorgers hebben praktische handvatten nodig om fijnstof aan te pakken."

Chris van Dijk, PRI: "In het buitenland zijn al tal van studies gedaan naar de interactie tussen groen op fijnstof. In Nederland zijn nu twee onderzoeksprojecten gaande naar het effect van groen op de luchtkwaliteit langs de A50. Één in Vaassen op een bestaande houtsingel en een tweede project bij Valburg." Henk Swaagstra van adviesbureau ES Consulting: "Dat is typisch Nederland. Ieder onderzoek willen wij in Nederland weer overnieuw doen. Terwijl er stapels buitenlandse onderzoeken zijn naar fijnstof." Annette Pronk repliceert: "Dat is niet helemaal terecht. Ten eerste kijken wij we wel degelijk naar bestaande buitenlandse onderzoeken. Daarnaast hebben wij te maken met een Nederlandse situatie, waarbij de overheid andere eisen stelt aan cijfers en de manier waarop die zijn verzameld. Daarvoor was het nodig om dit onderzoek op te starten." Collega-wetenschapper Fred Tonneijck, eerder jarenlang eveneens werkzaam in Wageningen, maar inmiddels in dienst bij het kenniscentrum voor natuur en economie Triple E, komt op voor zijn oud-collega's: "In Nederland zijn wij erg gericht op bestrijding van fijnstof rondom de hot spots, ofwel direct rondom snelwegen. Daarop moet dan ook het onderzoek geënt worden."

### Zure regen

Tonneijck wil de relevantie van de Wageningse onderzoeken niet ondergraven, maar ziet wel een gevaar. Door het ontbreken van harde onderzoeksgegevens zijn partijen vaak geneigd achterover te leunen. Terwijl iedereen met een gezond boerenverstand weet dat actie geboden is en dat groen een positieve invloed heeft. Tonneijck: "Sinds het begin van de jaren negentig zijn er veel onderzoeken geweest naar zaken als zure regen. Groen zat daarbij in de slachtofferrol, omdat het onderzoek voornamelijk gericht was op het afsterven van bossen onder invloed van zure regen. De laatste jaren zijn de rollen gelukkig omgedraaid. Groen wordt inmiddels gezien als een positieve kracht, die het klimaat en de leefomstandigheden in onze steden op een gunstige wijze kan beïnvloeden." De werkelijke doorbraak is volgens Tonneijck gekomen op het moment dat de bouwverboden werden afgekonddigd door overschrijding van Europese normen op het gebied van fijnstof. Toen pas kwam de problematiek echt op de agenda. Niet de fijnstofproblematiek als zodanig heeft er dus voor gezorgd dat er actie wordt ondernomen, maar protesten van omwonenden die in de fijnstof gehalten een reden zien om een bouwproject stil te leggen.

### Balletje kan raar rollen

De discussie spitst zich toe op het feit of fijnstofbestrijding in praktische zin voldoende op de agenda van groenbeheerders en boomverzorgers staat. Eric van Wissen van de Gemeente Capelle aan den IJssel betwijfelt dit. Hij geeft toe dat het een belangrijk thema is, maar ziet als beleidsambtenaar talloze dossiers zijn bureau passeren. Fijnstof is daarbij een van de vele aandachtsvelden.

Van Wissen: "Je kunt geen oplossing forceren. Ik denk dat iedereen zijn eigen initiatief moet nemen. En wie weet wordt het dan wat, je weet nooit hoe een balletje kan rollen."

Joop Berrevoets, werkzaam als praktisch boomverzorgers van de gemeente Spijkenisse onderschrijft de mening van Van Wissen. Berrevoets: "Er wordt over gepraat, maar daar blijft het wel zo'n beetje bij." Collega van Van Wissen, Roel Verboom: "Fijnstof is echt een ver-van-mijn-bedshow. Ik weet als boomverzorgers niet eens welke bomen ik moet planten, omdat er geen duidelijke informatie onze kant op komt, welke het beste tegen fijnstof zijn."

Van Wissen: "Ik kom uit Capelle aan den IJssel, eigenlijk een groot dorp. Als gemeentelijke overheid hebben wij niet de kennis en de menskracht om het probleem aan te pakken."

### Sturing

Ruud Mantingh maakt een vergelijk met de bestrijding van boomziektes zoals iepenziekte en eikenprocessierups: "In Nederland zijn wij niet sterk in samenwerking. Er ontstaan apart van elkaar een aantal interessante initiatieven, maar samenhang ontbreekt. Kijk nu bijvoorbeeld naar de bestrijding van de platanenziekte *Massaria*. Alleen al in een stad als Essen worden daar tonnen aan besteed. Nederland moet het als geheel doen met één goeroe. De overheid moet met geld over de brug komen om het probleem aan te pakken. Wat ik mis, is een centrale visie om het probleem integraal aan te pakken."

Tonneijck: "Die centrale visie is er, maar deze werkt vaak negatief door. Als wij in Nederland een Vinex-locatie bouwen, beginnen we op papier met een hele groene wijk. Maar iedere tegenvaller in de planning wordt verrekend met het groen. Het resultaat is een wijk met voldoende parkeerplaatsen, maar onvoldoende groen. Waar we naartoe moeten, is de gedachte dat groen zeker zo belangrijk is als grijs. En we moeten dat ook inzichtelijk gaan maken op gebied: monetariseren dus."

## Versnippering

De versnippering in de aanpak van fijnstof zou mede ontstaan zijn doordat het ministerie van VROM niet langer meer verantwoordelijk is, maar dit heeft gedelegeerd naar de lagere overheid. Chris van Dijk: "Fijnstof is nu een hype, en de eerste verantwoordelijkheid voor bestrijding en het voldoen aan de normen ligt bij de lagere overheden. Probleem is alleen dat hen de handvatten en de wetenschappelijke onderbouwing ontbreken om praktisch aan de slag te gaan. Groen aanleggen uitsluitend op grond van het argument 'het werkt' vind ik wat kort door de bocht." Ook van het ministerie van Landbouw en Visserij is weinig te verwachten. De focus van dit ministerie ligt volgens Annet Pronk vooral bij landbouw en problemen die de landbouw bedreigen.



Annette Pronk: "We weten dat groen werkt, alleen niet precies hoe!"



Chris van Dijk: "Onderzoek is noodzakelijk om beleidsmakers cijfers in handen te geven."

Tonneijck ziet dit anders. "Laten we eens ophouden altijd naar Den Haag en de overheid te kijken en kijken wat we zelf kunnen doen. Ik heb ook wel eens te maken met kapvergunningen. Burgers vechten een kapvergunning aan, omdat bomen zouden helpen tegen luchtverontreiniging. Als je dan bij zo iemand in zijn tuin komt, blijkt dat hij alles bestraat heeft. Mensen meten met twee maten. De overheid moet alles doen, maar zelf voelen mensen zich vrijgesteld." Ook Swaagstra is het op dit punt niet met van Dijk eens: "Al doet groen maar de helft wat het belooft, dan is het al de moeite waard". Mantingh schaart zich achter Swaagstra, maar begrijpt wel dat groen in de praktijk niet altijd gemakkelijk tot daden kan komen: "Een belangrijk probleem bij de overheid is continuïteit. Overheden reorganiseren voortdurend. Er wordt dus geen kennis opgebouwd over bepaalde onderwerpen." Tonneijck: "Dat is precies wat ik bedoel. Ga niet wachten op een overheid die toch niet over de brug komt. Ik ben veel meer op zoek naar gemeentes met ambitie die iets voor hun burgers willen betekenen. We moeten ons daarbij niet afvragen wat groen twee cijfers achter de komma doet. Met een gezond boerenverstand kom je al heel ver." Berrevoets geeft aan dat een deel van het probleem ook zit in de verhouding tussen grijs en groen. Grijs is makkelijk te kwantificeren, groen is veel complexer. Swaagstra valt hem bij. "Wij hebben een rekensysteem opgebouwd waarmee beheerders heel eenvoudig kunnen bepalen wat de effecten zijn van een beplanting. We kijken daarbij niet naar het effect van een boom, maar naar de som der delen. Bij fijnstofbestrijding is één plus één vaak drie."

## Samenwerking

De discussie richt zich op de voortrekkersrol van Nederland bij fijnstof. Pieter van den Berk van boomkwekerij Van den Berk: "Wij hebben ook een kwekerij in Duitsland en daar zie ik heel weinig samenwerking op gebied van fijnstof. In Nederland zie ik veel meer actie. Er komen goede publicaties, de VHG is ermee bezig en ga zo maar door. Swaagstra sluit zich daarbij aan: "Klopt; Duitsland doet meer onderzoek, maar Nederland is veel verder in de praktische toepassing."

## Grijs en groen

Veel forumleden refereren naar de verhouding tussen groen en grijs. Groen hoort vanuit het verleden in de 'softe' hoek. Een aantal malen halen



Wim van Garderen: "We moeten als groene sector een vuist maken richting grijs."



Erik van Wissen: "Discussie zit nog teveel in de richting van achterkamertjes en natuurclubs."



Henk Swaagstra: "Groen vervult tal van essentiële functies voor onze maatschappij."

de aanwezigheid aan dat dit groen en de groenlobby kwetsbaar maakt. Groen is niet makkelijk te berekenen als beton in standaard meterprijzen. Of is het misschien zo dat we daar nog niet aan gewend zijn? Tonneijck: "Als we al op een puur zakelijke manier tegen groen aankijken, dan is dat vaak heel eenzijdig. Groen komt zelden voor in een kosten-batenanalyse. De kosten zijn dan aanplant en onderhoud. En de baten zijn het wegvangen van fijnstof, verbetering stadklimaat en verhoging van de waarde van het vastgoed. Stel je voor dat een boom vijf euro kost en 40 euro oplevert. Het positieve saldo is dan duidelijk, maar de opbrengsten komen nooit terug naar de groene sector."

Het ideaalbeeld van Tonneijck is dat kosten en baten op een inzichtelijke manier in een systeem



Pieter van den Berk: "Zwakteparasieten duiden op slechte bomenconditie in openbare ruimte."



Klaas Terwisscha: "Groen is veel te soft en kan zichzelf niet verkopen."

worden samengebracht: "Dat kan via publiek-private samenwerkingsverbanden. Overheid en bijvoorbeeld woningcorporaties zouden hierin kunnen samenwerken aan de bouw van wijken met ambitieuze doelstellingen op gebied van groen. Binnen zo'n project is het dan vaak makkelijk om kosten en baten van groen op elkaar af te stemmen. Als je groen integreert in een samenwerkingsverband met verschillende partijen, worden min of meer automatisch voorzieningen opgenomen met betrekking tot onderhoud van het groen." Chris van Dijk: "Ben ik het mee eens. Alleen als je onderhoud vooraf inplant, gaat het goed."

#### Vuist

Wim van Garderen: "We moeten zorgen voor een vuist richting grijs." Van Garderen bedoelt dat groen haar meerwaarde ten opzichte van grijs duidelijk moet maken.

Tonneijck is het daar mee eens, maar legt impliciet een deel van de schuld bij de groene sector. De groene sector klaagt teveel en is niet in staat zichzelf op een goede manier voor het voetlicht te brengen. Tonneijck: "Met goede promotie voor groen is nog een wereld te winnen. Klaas Terwisscha van IPC Groen: "Promotie kan al heel erg simpel zijn, kijk bijvoorbeeld maar naar de jaarlijkse boomplantdag".

#### Apparaat

Tonneijck: "Een boom is gewoon een apparaat dat je moet onderhouden." Swaagstra onderschrijft dit: "De branche kijkt traditioneel naar bomen en beplanting vanuit 'het beeld'. Wij proberen nu juist naar bomen te kijken op een technische manier. Dus in de zin van wat de boom voor ons kan doen. De functies zijn veel breder dan alleen fijnstofbestrijding. Ook filteren, schaduw en dempen van temperatuurverschillen horen daarbij. Een intelligente beplanting in een stad kan daarnaast zorgen voor aanmerkelijke besparingen op energiegebied."

#### Ontwerper

De boomverzorgers aan tafel zien problemen op een ander gebied. Berrevoets: "Ik mis vaak afstemming tussen ontwerpers en de werkvloer. Ontwerpers verzinnen iets, zonder rekening te houden met de praktijk." Collega-boomverzorger Roel Verboom heeft hetzelfde idee: "In Nederland nemen ontwerpers bij beplanting besluiten op een visueel-esthetische basis. Voor de bestrijding van fijnstof hebben coniferen belangrijke voordelen, maar onder ontwerpers

zijn diezelfde coniferen niet erg populair. Er wordt dan al snel gezegd, 'die coniferen vallen niet in het beeld. Daarbij worden geen richtlijnen gehanteerd over wat dat groen kan doen op het gebied van fijnstof."

#### Vitaliteit

Wat kunnen boomverzorgers doen op het gebied van fijnstof? Allereerst doen waar ze goed in zijn: zorgen dat bomen vitaal blijven. Pronk: "Vitale bomen zijn beter in staat om fijnstof en stikstofoxiden weg te vangen". Wim van Garderen: "Daar is nog een wereld te winnen, want onze bomen in de stad groeien vaak onder belabberde condities. Vooral de ondergrondse situatie: de bodem is onderbelicht." Boomkweker Pieter van den Berk sluit zich daar bij aan. "Kijk maar naar de verschillende bomenziektes. In de meeste gevallen gaat het om zwakteparasieten. Plaagdieren die pas kunnen optreden als een boom een verzwakte conditie heeft." Van Garderen sluit zich volledig aan bij de opmerking van Van den Berk: "Bomen in Nederland moeten vaak hun werk doen onder belabberde omstandigheden. Dit is reden voor de meeste ziektes".



Fred Tonneijck: "Ik ben op zoek naar gemeentes met ambitie."

Als we aan Fred Tonneijck een concept van het verhaal ter revisie aanbieden, reageert hij al snel: "Een leuk verhaal, maar ik mis een belangrijk onderwerp. Scholing en de rol van de opleidingsinstituten. We moeten zorgen dat studenten op de juiste manier doordrongen worden van het belang van groen en het effect ervan op fijnstofbestrijding."